

М.В.Кугутяк, Б.Г.Хруслов

**УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНЕ
ОБ'ЄДНАННЯ: ПОЛІТИЧНИЙ КОНФЛІКТ 1931-1933 рр.**

Прихильники двох суперечних концепцій в УНДО не обмежились теоретичними дискусіями. На дводенному засіданні ЦК 25-26 грудня 1931р. дійшло до відкритого протиборства. Д.Паліїв звинуватив Президію ЦК в угодовстві, відході від програми партії і запропонував висловити недовір'я проводу УНДО. Більшістю всього в один голос (21 проти 20) резолюція Д.Паліїва була відхилена. ЦК погодився на створення з числа прихильників обох груп спеціальної політичної комісії в складі Д.Паліїва, В.Целевича, О.Луцького, В.Кузьмовича і В.Мудрого, яка зобов'язувалась підготувати проект політичних резолюцій, що мали бути запропоновані з'їзду партії [16, с.30].

Однак події на міжнародній арені і внутрішньополітичному житті, що відбулися в цей час, не сприяли ідейній консолідації націонал-демократів, навпаки, призвели до ще більшої дезорганізації як в УНДО, так і в західноукраїнському суспільстві в цілому. Особливе значення в цьому плані мав розгляд проблеми пацифікації на засіданні Ліги націй, яке було перенесено з вересня 1931р. у зв'язку з подіями в Манчжурії на 30 січня 1932р. Доповідь посла Японії Сато в цілому була витримана у пропольському дусі. Сато відхилив звинувачення українських організацій у тенденційності політики Польщі стосовно українського населення, звинуватив українців у використанні Ліги націй для злісної пропаганди проти Польщі, засудив терористичні акти націоналістів. При цьому він заявив, що пацифікаційні методи польських властей суперечать нормам міжнародного права, а також висловив побажання щодо матеріального відшкодування потерпілим у ході пацифікації. Сесія Ліги націй одностайно схвалила висновки Сато [17, с.30-31].

Невдалий для української сторони результат польсько-українських суперечностей викликав депресивні настрої в суспільстві, захитав позиції тих політиків в УНДО, які виступали проти польсько-українського порозуміння. В цих умовах ундовська преса небезпідставно звинуватила Лігу націй у недосконалій системі охорони прав національних меншин [11]. Особливо на цьому наголосив VIII Конгрес національних меншин, що відбувся 28-30 червня 1932р. у Відні. Виступаючи з трибуни Конгресу, М.Рудницька піддала гострій критиці діяльність Ліги націй відносно охорони прав національних меншин, заявила, що Ліга націй є тереном політичних махінацій, свідченням чого,

Закінчення. Початок див.: Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип. II. 1999. – С 64-73.

на її думку, був виступ посла Сато, який українську трагедію зробив об'єктом політичного торгу. В прийнятій резолюції Конгрес вимагав від Ліги націй докорінної зміни вирішення проблем національних меншин шляхом створення постійного комітету Ліги націй [18, с. 119-120].

Незважаючи на поразку в Лізі націй, УНДО не припинило петиційну кампанію на міжнародній арені. У зв'язку з посиленням політики військового осадництва на Волині, колонізацією й обмеженням українського шкільництва, закриттям сотень кооперативів, фізичним насильством над українськими в'язнями, УПР і УНДО звертались до Ліги націй, парламентів Англії, Канади, Франції. Петиційні звернення мали на меті привернути увагу світової громадськості до української проблеми в Польщі.

Активну дискусію в УНДО викликав пакт про ненапад між СРСР і Польщею, підписаний 25 липня 1932 р. УПР висловились проти пакту як документа, що продовжував стан поділу українських земель. Розчарованими і дезорієнтованими залишились ті політики в УНДО, які розраховували на польсько-радянський конфлікт і відновлення в цих умовах української державності. Орган УНДО газета "Свобода" спрямувала вістря боротьби проти СРСР, звинувачуючи Москву в ліквідації автономних прав радянської України [12].

На поглиблення політичних протиріч в УНДО вплинули і деякі внутріполітичні події, зокрема виступи міністра внутрішніх справ Польщі Б. Перацького в сеймі 16 січня 1932 р. з декларацією, що окреслювала політику уряду стосовно українського населення. Основний зміст заяви міністра зводився до тези – спочатку лояльність українців до польської держави, а вже потім рівність громадянських прав. Декларація фактично відкидала українську проблему в Польщі як національно-політичну, не рахувалась з українським народом як з нацією, що має свої етнокультурні і суспільно-політичні потреби. Всякі виступи проти поляків розцінювались як замах на ідею польської держави і мали присікатись з використанням всієї сили держави. Б. Перацький закликав українське суспільство протиставитись виступам ОУН.

Торкнувшись проблем розвитку української кооперації, міністр вказав на зростання в ній політичних тенденцій, залепнив успішний розвиток тих господарських інституцій, які будуть співпрацювати з польською державою. Б. Перацький висловився також за утравкізацію (двомовність) української школи, наголошував на перепродукції української інтелігенції. У ділянці громадського самоврядування уряд йшов на створення гмін збірних громад на селі. Про будь-яку автономію Західної України навіть не

згадувалось. На завершення міністр акцентував, що "там, де нема порозуміння, до голосу мусить прийти сила" [17, с.28-30].

Якщо в декларації викладались основні напрямки політики уряду на Західній Україні, то у виступі Б.Перацького на пленарному засіданні сейму 8 лютого 1932 р. вказувались методи її реалізації, зокрема вона мала здійснюватись "понад головами українських полігиків", бо уряд сам "знайде безпосередню дорогу до порозуміння з народом" [17, с.30]. Конфронтаційна за своїм характером заява Б.Перацького була скерована, в першу чергу, проти політиків з УНДО, що викликало їх гостру реакцію в сеймі і в пресі.

Про загострення курсу польських властей стосовно українського населення свідчили також направлені урядом до сейму законопроекти про військову колонізацію північно-західних українських земель, про державне і приватне шкільництво, що обмежувало функціонування українських шкіл, а також про зміну територіальної самоуправи і створення у Галичині збірних громад, управи яких узалежнювались від повітових властей. Проти законопроектів УНДО розгорнуло широку петиційну кампанію [1, с.4, 10, 15, 35-36].

Всі ці внутріполітичні і міжнародні обставини поглибили внутрішню кризу в партії, що в повній мірі проявилось на IV Народному з'їзді УНДО 25-26 березня 1932 р. На з'їзд прибуло понад 180 делегатів з 45 повітів краю. Порівняно невелика кількість делегатів свідчила про певне організаційне ослаблення УНДО.

З доповіддю про політичне становище в краї на з'їзді виступив голова УНДО Д.Левицький, про організаційну роботу партії прозвітував Л.Макарушка. З інформацією про діяльність УПР виступив Д.Великанович. Реферат про економічне становище українського народу в Польщі виголосив Ю.Павликовський. У політичному звіті Д.Левицький зупинився на обставинах розгляду української проблеми в Лізі націй, констатував погіршення становища українського народу в Польщі, закликав до ідейно-політичної єдності в партії і суспільстві [7].

З'їзд проходив в умовах протиставлення двох угруповань. Особливо гостра боротьба між ними розгорнулась при обговоренні проекту резолюції, яка визначала політичну тактику партії, її ставлення до проблеми автономії західноукраїнських земель в Польщі. Д.Паліїв та його прихильники виступили з критикою дій УПР і керівництва партії за останні роки, оцінюючи їх діяльність як політику суцільних помилок. Паліївці категорично протиставились тій частині резолюції, що була запропонована поміркованою більшістю, яка висувала вимогу автономії західноукраїнських земель у складі Польщі як політичну програму дій

партії на найближчу перспективу. Опозиція відстоювала свій проєкт резолюції, в якій вказувалось, що проблема автономії має виключно тактичний характер у боротьбі з Польщею, при цьому засуджувались будь-які спроби польсько-українського порозуміння, як вияв зневіри в життєві сили українського народу [20, с.230].

Для узгодження позицій було обрано політичну комісію ЦК, так звану Раду п'яти (В.Мудрий, Д.Паліїв, о.Л.Куницький, М.Рудницька, Бласкевич), яка запропонувала компромісні резолюції, з тексту яких було вилучено все, що стосувалось автономії. З'їзд доручив ЦК випрацювати політичну тактику партії, засади якої мали бути затверджені на наступному Народному з'їзді [1, с.68-69].

Компромісними були і деякі інші пункти політичних резолюцій. Зокрема їх сьомий пункт явно ішов по лінії опозиції. У ньому зазначалось, що "на будуче УНДО буде: а) безоглядно поборювати всякі прояви зневіри у життєві сили українського народу; поведе таку працю, яка буде підтримувати в широких українських масах віру в перемогу українських національних ідеалів і таким чином зробить їх неподатними на чужі асиміляційні впливи; б) з уваги на те УНДО не буде толерувати в себе таких членів, які у своїй практичній політиці будуть протиставляти себе підвищим засадам" [15]. Дев'ятий пункт резолюції був на користь більшості проводу партії, оскільки, всупереч початковим вимогам Д.Паліїва, в ньому з'їзд висловив "своє повне признание і довір'я проводі УПР і УНДО, а зокрема голові за повну посвяту праці, та уділює ЦК УНДО і його органам повну абсолюторію" [13].

Визначаючи своє ставлення до політики Польщі на Західній Україні, з'їзд засудив пацифікаційні методи властей, запротестував проти застосування польською владою принципу колективної відповідальності, схвалив всі заходи партії на міжнародній арені і в краї, направлені проти пацифікації. З'їзд застеріг українське суспільство від намірів польської влади "узалежнити від себе всякі прояви українського національного життя й усунути таким чином можливість свобідного творення українських національних цінностей та звести український нарід до рівня етнографічної маси" [13].

Особливу увагу з'їзд звернув на події в радянській Україні. З цілковитою одностайністю відзначалось, що "в так званій Українській Радянській Соціалістичній Республіці йде тепер безпощадна ліквідація всіх творчих національних сил, а рівночасно з тим і систематичне обмеження та вкорочення прав УСРР на користь московського червоного централізму" [13]. З'їзд осудив "всі засоби комуністичної диктатури, вимірені проти природного розвитку української нації та її

національно-державних змагань". Делегати з'їзду закликали "все українське громадянство і зокрема всі партійні організації та всю українську національну пресу до безоглядної боротьби з комунізмом в усіх його явних і замаскованих (радянотільських) видах" [13].

З'їзд звернув також увагу на необхідність створення міських організацій УНДО, підтримки органу партії газети "Свобода". Окремим блоком були прийняті ухвали з господарських проблем краю.

Якщо всі резолюції були прийняті з'їздом одностайно, то обрання нового складу ЦК, що був запропонований Президією, виявило реальну розстановку сил на з'їзді (98 – за, 25 – проти). Переважна більшість делегатів підтримала провід партії на чолі з Д.Левицьким [1, с.68].

Компроміс поміркованої більшості делегатів з'їзду з опозиційною меншістю свідчив про глибоку ідейно-політичну кризу в партії, хисткість і невпевненість в собі її політичного проводу, який так і не наважився піти на відкритий розрив з опозицією. Криза тактики і стратегії націонал-демократії в умовах наростання тоталітарних тенденцій, її неспроможність випрацювати адекватну часу платформу національно-демократичного руху вели до втрати ініціативи, яка все більше переходила до радикально-опозиційних угруповань. Про моральну перемогу опозиції свідчив той факт, що до складу ЦК партії було обрано Д.Паліїва та його прихильників, у той час як найбільш помірковані ундовці, зокрема В.Децикевич і Я.Олесницький та деякі інші, туди не увійшли. Помітну роль у зміцненні позицій паліївців відіграла та обставина, що українська еміграція в Америці не підтримувала нормалізаційний курс проводу УНДО і навіть пригрозила припинити матеріальну підтримку [17, с.36].

Проблема політичної тактики партії й надалі залишалась невизначеною. У цьому плані з'їзд не виконав свого завдання. Це, в свою чергу, поглиблювало внутрішньополітичний конфлікт. На першому ж засіданні ЦК 26 березня 1932 р. Д.Паліїв зробив заяву стосовно існуючих протиріч в партії, оголосив про створення опозиційної фракції в ЦК, зазначивши при цьому, що опозиція увійшла до складу ЦК для оборони свого становища і для пропаганди того становища серед членів партії в краю" [20, с.238]. Заяву підписали члени ЦК Д.Паліїв, С.Витвицький, посли М.Рудницька, В.Кохан, Ю.Чукур, С.Кузюк.

Провід УНДО на чолі з Д.Левицьким докладав чимало зусиль, щоби протиборство в ЦК не перекинулось на місцеві партійні організації і не призвело до розколу партії. Такі побоювання були небезпідставними, оскільки в цілому ряді місцевих партійних організацій, зокрема в Стрию, Коломиї, Долині та інших, на зборах і конференціях приймалися

резолуції з різким осудом будь-яких польсько-українських угод. Нерідко такі конференції проводились спільно з УСРП і навіть ОУН, як це мало місце в Станіславі [2, с. 12].

Внутріполітичне становище в партії було предметом обговорення на засіданні ЦК 9 квітня 1932 р. У результаті обговорення була прийнята ухвала, яка суворо попереджала членів партії і ЦК стосовно виконання ними постанов Народного з'їзду, дотримання партійної дисципліни. Ухвалу підписали всі члени ЦК. На засіданні також було остаточно сформовано Президію партії. Головою УНДО знову було обрано Д.Левицького, заступниками голови стали В.Мудрий, Ю.Павликовський, о.Л.Куницький, Г.Тершаковець, секретарем став В.Целевич [1, с.86].

Однак боротьба в партії не припинялась. В основному вона проходила в формі "газетної війни" між опозиційним "Новим Часом" і виразницею настроїв поміркованої більшості ЦК газетою "Діло". Предметом дискусій були проблеми польсько-українських стосунків, політичної тактики УНДО. Особливу зацікавленість викликала проблема територіальної автономії західноукраїнських земель у складі Польщі. Обгрунтовуючи позицію прихильників "автономії, як гасла реальної політики в Польщі", посол С.Баран зазначив, що "ніхто ні на хвилину не обманює себе надіями щоби та справа була реалізована. Зовсім навпаки! Маємо проти себе усе польське суспільство і звичайно теперішній польський уряд. Виникає питання – чи з огляду на це все є доцільним висувати ту справу? Вважаю що так. Робимо то у власному інтересі. Наше суспільство навчиться діяти і думати реальними політичними категоріями і буде мати змогу гуртувати навколо реального гасла всі наші здорові, творчі сили [8].

Внутріпартійна автономістська полеміка згодом переросла у загальнополітичну дискусію. До її активізації в значній мірі спричинились спогади о.Т.Войнаровського про спробу польсько-українського порозуміння в 1921 р., опубліковані в газетах "Діло" і "Нова Зоря". У своїх спогадах Т.Войнаровський відкрито засудив тодішню опозиційну політику трудовиків, вказав на помилковість їх сподівань на міжнародні чинники [9]. Політичні аналогії були очевидні. На підтримку Т.Войнаровського рішуче виступила газета "Мета" (орган УКС), яка безпосередньо закликала до польсько-українських переговорів. Газета "Діло" опублікувала статтю М.Данька "Чи автономія виключає прагнення до незалежності", в якій автор обгрунтовував ідею, що автономія західноукраїнських земель в Польщі започаткувала би процес реалізації незалежницьких устремлінь [10]. Подібні думки висловлював орган УКНП – газета "Нова Зоря". На протилежних позиціях була

опозиційна ундовська газета "Новий Час" і націоналістична - "Український Голос". Хоч і з інших позицій політику нормалізації польсько-українських стосунків засуджувала УСРП, Головна управа якої неодноразово протиставлялась лоялістським тенденціям УНДО. В газетній полеміці українців вперше взяли участь поляки, зокрема посол Скірмунт і С. Лось. Газетна дискусія засвідчила значну політичну еволюцію західноукраїнського суспільства, поглиблення протиріч між прихильниками і противниками польсько-українського порозуміння, між старшим і молодшим поколіннями.

Контроверсійні відносини між "старшими" і "молодими" з 1932 р. почали переростати у відкрите протистояння. Виступи "молодих", серед яких значно зміцніли і поширились впливи ОУН, проходили під гаслом "боротьби з угодовством", проти окупаційного режиму, за відновлення української державності. У цій боротьбі молодь виявила неабияку активність. 28 травня 1932 р. на загальних зборах Товариства прихильників освіти В. Децикевич, звинувачений "молодими" (членами ОУН) в угодовстві, був змушений залишити посаду голови Товариства. Такі дії "молодих" викликали загальний осуд "старших", що вилилось в ундовську газетну кампанію [18, с.32].

Виявом зростаючої конфронтації було також побиття вікон у повітовому союзі українських кооперативів у Сокалі в знак протесту проти участі РСУК в організованих владою так званих Східних торгах. Повітові організації УНДО і УСРП в Сокалі 30 травня 1932 р. виступили із спільною заявою, в якій засудили дії "безвідповідальних осіб" [21, с.467].

Поглиблення протиріч між "старшими" і "молодими" спонукало митрополита А. Шептицького звернутись до молоді із спеціальним листом "Слово до української молоді", у якому він засудив практиковані нею методи діяльності.

Однак найближчий перебіг подій не тільки не усунув наявних протиріч, а ще більше їх загострив. Лінія протиборства й надалі зосереджувалась в УНДО і на цей раз довела до остаточного розриву між прихильниками "реальної політики" та їх опонентами. Каменем спотикання залишались польсько-українські стосунки і похідна від них проблема автономії. І на цей раз її актуалізація була спричинена подіями на міжнародній арені, зокрема діями 65-ти англійських парламентаріїв, які у жовтні 1932 р. звернулись із петицією до Ліги націй стосовно невиконання Польщею взятих на себе міжнародних зобов'язань надати Східній Галичині територіальну автономію [21, с.467].

Як не дивно, але англійська петиція стала аргументом в боротьбі для обох течій в УНДО. Для прихильників опозиційної до Польщі

політики англійська петиція була свідченням міжнародного характеру української проблеми і зацікавленості нею європейської громадськості. З іншого боку, для прихильників так званої “реальної політики” петиція була аргументом, що зміцнював їх автономістські плани.

На підтримку англійської петиції Д. Левицький 3 листопада 1932 р. виступив на сесії сейму з офіційною декларацією, у якій від імені парламентського представництва УНДО було висунуто перед польським урядом вимогу національно-територіальної автономії українських земель у складі Польщі. “Домагаємось від польської держави, – заявив Д. Левицький, – щоби згідно з ухвалою Ради послів виконала своє міжнародне зобов’язання стосовно територіальної автономії. Вимагаємо лише, щоби автономія була розширена на всі українські землі в межах польської держави. Від тієї вимоги відступити не можемо” [19, с. 26].

Автономістська заява УПР була переломним етапом політичної еволюції УНДО. Вперше, не рахуючи окремих посольських виступів, найвпливовіша західноукраїнська політична партія через своє парламентське представництво офіційно звернулася до польського уряду про запровадження територіальної автономії українських земель у Польщі. Сама постановка проблеми опосередковано передбачала визнання суверенітету Польщі над західноукраїнськими землями, що входило в суперечність із програмними документами партії 1925-1928 рр. Вимога автономії свідчила про відмову від опозиційної політики, пошук шляхів українсько-польського порозуміння, як відправної точки формування нової політичної концепції націонал-демократів, контури якої чітко окреслились лише із середини 30-х років.

Декларація УПР була сигналом до нового витка конфронтації всередині УНДО. Гострота “газетної війни” свідчила, що справа йде до остаточного розколу в партії. Особливо завзята полеміка зав’язалась у зв’язку з нападом бойовиків ОУН 30 листопада 1932р. на пошту в Городку біля Львова, загибеллю двох його учасників, а також страта за вироком польського суду В. Біласа і Д. Данилишина. Їх смерть сколихнула українське суспільство. Однак до оцінки причин і наслідків трагедії обидва угруповання в УНДО підходили з різних позицій. Газета “Діло” в ряді статей засудила методи дій ОУН, висловлювалась проти втягування молоді у підпільну боротьбу. Її підтримала вся клерикальна преса. У відповідь газета “Новий Час” виступила з різким осудом публікацій “Діла”, керівництва партії і УПР. Крім того, головний редактор “Нового Часу” Д. Паліїв направив в ЦК листа, в якому зазначив, що висловлені в “Ділі” оцінки подій у Городку суперечать

політичним резолюціям останнього Народного з'їзду, йдуть по лінії інтересів польської держави, спричинились до загострення конфлікту поколінь [19, с.31]. Лист Паліва був предметом обговорення на засіданні ЦК 9 грудня 1932 р. і 28 січня 1933 р. На останньому з них Д.Левицький виступив з доповіддю “Про політичне положення українського народу в Польщі і ситуація всередині партії”, в якій, з огляду на становище українського народу, наголошувалось на необхідності внутріпартійної і загальнонаціональної консолідації. Д.Левицький значну увагу приділив діяльності опозиційної групи Д.Паліва проти Президії партії, підкреслив необхідність припинення внутріпартійної боротьби. З метою “оздоровлення внутрішніх стосунків” він висловився за проведення “острої внутріпартійної дискусії”, зажадав обов'язкового голосування щодо довір'я Президії. Тривала дискусія завершилась прийняттям резолюції, в якій ЦК переважною більшістю, за виключенням трьох чоловік, висловив “Президії УНДО довір'я за її дотеперішню політичну діяльність”. ЦК у третьому пункті резолюції закликав “членів партії до абсолютного послуху”, попередив, що “в будучині буде найгостріше виступати проти всяких спроб порушення внутрішньої партійної карності” [3, с.1].

Однак опозиція не зважала на перестороги ЦК. Історія з так званими “Лугами” в котрій раз антагонізувала відносини в партії до крайніх меж. Проблема українського спортивного товариства “Луг” у Галичині виникла в кінці 1932 р. і була зв'язана з тим, що його голова Р.Дашкевич під тиском польської влади погодився на перереєстрацію товариства за новим статутом, який передбачав підпорядкування “Лугу” польському уряду фізичного виховання. Справа “Лугу” одразу ж стала в центрі суспільного життя. Українська політична опінія вбачала у факті підпорядкування “Лугу” польській владі угодову тенденцію, сприймала її як загрозу національній єдності. Історія з “Лугом” трактувалась як прецедент підпорядкування всіх сторін українського суспільного життя польській державі. Проблема “Лугу” була широко коментована українською пресою всіх політичних відтінків, стала предметом дискусій найширших верств суспільства [4, с.4-5].

Українські газети видавця І.Тиктора, в тому числі “Новий Час”, “Наш Прапор”, що відстоювали опозиційну платформу Д.Паліва, розгорнули активну антилугівську кампанію. Керівництво УНДО звинувачувалось ними у сприянні витвореній ситуації. Все це спонукало провід партії приділити справі “Лугу” особливу увагу. 18 лютого 1933 р. це питання було розглянуте на засіданні ЦК. В результаті обміну думками була прийнята резолюція, у якій зазначалось, що “законо-

давство польської держави останнім часом прагне до підпорядкування всього українського суспільного життя державним чинникам". Далі ЦК стверджував, що "згода лугової організації на контролрю уряду фізичного виховання була похибкою кирманічів тієї організації. Орган ЦК, признаючи велику вагу фізичного виховання, стоїть на становищі, що в теперішню хвилю, при витвореній луговим проводом ситуації, не можна тієї організації задалегідь нищити, не знаючи ще ні додатніх, ні від'ємних сторін її праці. При цьому ЦК заповідає, що буде вести безупинну боротьбу за звільнення лугової організації від контролі і залежности польських урядових чинників" [3, с.7].

Опозиційна група вбачала в такій позиції ЦК відкрите угодовство, а тому різко запротестувала проти ухвали проводу УНДО. Редактор Д.Паліїв і посол В.Кохан опублікували у зв'язку з цим протестаційну заяву, в якій наголошувалось, що "прийняті більшістю ЦК УНДО резолюції є в разуючій суперечності з програмовими засадами УНДО. Дашкевич зробив крок, який в нашому майбутньому житті буде мати далекойдуче значення. Спроба добровільного підпорядкування лугової організації виключить в майбутньому право до самодіяльності організації українського суспільного життя. Визнання витвореної керівництвом лугів ситуації стане страшним прецедентом і керівництво УНДО не буде мати права протиставляти в майбутньому жодній ситуації, витвореній невідповідальними отаманами" [3, с.7]. З огляду на сказане, опозиція заявила, що не підпорядковується ухвалам ЦК і буде їх всідяко поборювати незважаючи на наслідки, які можуть їх спіткати. Таким чином опозиційна група, порушуючи внутріпартійну дисципліну, відкрито протиставилась проводу УНДО. Остаточний розкол партії ставав неминучим. На засіданні ЦК 4 березня 1933 р., на якому розглядалася проблема "Лугу", не дійшло до остаточного розриву лише з огляду на арешт і ув'язнення Д.Паліїва польською поліцією.

З метою зміцнення внутріпартійної дисципліни та нейтралізації впливів опозиційної групи на місцеві організації, ЦК УНДО на своєму засіданні 13 травня 1933 р. прийняв рішення про перереєстрацію всіх членів партії [5, с.39].

Протягом червня-липня 1933 р. набирала сили "газетна війна" між "Ділом" і "Новим Часом". З боку ЦК в полеміці брали участь голова партії Д.Левицький і її генеральний секретар В.Целевич, з боку опозиції редактор Д.Паліїв і видавець І.Тиктор. У численних статтях В.Целевич звинуватив пресу І.Тиктора ("Новий Час", "Наш Прапор", "Народна Справа") у корисливому поборенні УНДО – найвпливовішої української партії,

необґрунтованих нападках на її керівництво і витворення у такий спосіб суспільного хаосу і анархії. У відповідь І.Тиктор звинуватив провід УНДО у матеріальній корисливості й угодовстві. Звільнений із в'язниці Д.Паліїв опублікував у "Новому Часі" статтю "Щоби було ясно", в якій підкреслив, що боротьба в УНДО "ведеться між колишньою автономістичною групою "Діла" і між колишньою "Загравою" [14].

В таких умовах провід УНДО доходив висновку про недопустимість продовження існуючого стану справ у партії. Засідання ЦК 15 липня 1933 р. було присвячене виключно діяльності Д.Паліїва і антиундовській пресовій кампанії видань І.Тиктора. Стосовно останнього, то ЦК прийняв ухвалу, в якій засуджувались антиундовські виступи газет І.Тиктора – "Новий Час", "Наш Прапор", "Народна Справа", "Комар". Вони розцінювались як такі, що дезорганізують українське суспільне життя, завдають великої шкоди українській національній справі. В резолюції зазначалось, що "ЦК не вважає за можливе, аби члени УНДО підтримували надалі видання Тиктора" [6, с.14].

Проти прийняття резолюції ЦК стосовно видань І.Тиктора виступили редактор Д.Паліїв, посол В.Кохан і кандидат у члени ЦК П.Постолюк. У ході дискусії В.Кохан заявив, що справжньою причиною протиборства в партії є не "анархізм" Д.Паліїва і його прихильників, як це прагне подати більшість ЦК, а боротьба автономістсько-угодовського проводу УНДО з незалежницькою групою. В.Кохан звинуватив ЦК у прагненні знищити пресу І.Тиктора лише тому, що вона захищає ідейну платформу опозиції. На знак протесту проти резолюції ЦК Д.Паліїв, В.Кохан і П.Постолюк заявили про вихід з партії.

На цьому ж засіданні ЦК було прийнято резолюцію стосовно виключення з УНДО Д.Паліїва і його прихильників. За таку ухвалу проголосувало 25 членів ЦК при одному проти і двох, що утримались. У резолюції з цього приводу наголошувалось, що "редактор Д.Паліїв, виступаючи як член ЦК на сторінках преси проти партії і її керівництва, діяв на шкоду партії і тим зламав партійну дисципліну. На тій підставі ЦК... ухвалює виключити редактора Д.Паліїва з числа членів УНДО" [22, с.559-560].

На виключення з партії Д.Паліїв відгукнувся статтею "На чисті води", у якій заявив: "признаю з перспективи 8 років хибність ліквідації "Заграви" і створення УНДО. Шкода було нове вино вливати в старі міхи". Д.Паліїв висловив припущення, що з виключенням опозиції, УНДО "об'єднає в своїх рядах усі угодові елементи" [15].

Таким чином тривалий внутріпартійний конфлікт завершився ідейно-політичним розколом. З УНДО виділилась радикально-націоналістична

течія, яка згодом оформилась у нову політичну партію. З цього часу УНДО стало більш однорідним у політичному плані. Основним вектором політики партії стала орієнтація на Польщу, перехід на автономістські засади, пошуки шляхів польсько-українського компромісу. Попри те, що політична трансформація УНДО відбулась без значних організаційних потрясінь, національно-демократичний рух на Західній Україні, самим фактом ідейно-політичного розколу, був суттєво ослаблений. В умовах наростаючої внутріполітичної і міжнародної конфронтації ця обставина позначилась на розвитку українського національно-політичного руху.

1. Державний архів Івано – Франківської області (далі – ДАІФО), ф. 2, оп. 1, спр. 875, арк. 4, 10, 15, 35-36, 68 – 69, 86.
2. ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 833, арк. 12.
3. ДАІФО, ф. 2, оп. 1, спр. 269, арк. 7.
4. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 1, оп. 51, спр. 732, арк. 4-5.
5. ДАЛО, ф. 220, оп. 1, спр. 183, арк. 39.
6. ДАЛО, ф. 1, оп. 51, спр. 678, арк. 14.
7. Три роки праці УНДО. Зі звіту Д Левицького, виголошеного на Народному З'їзді 25 березня 1932 р. // Свобода. – 1932. – 22 травня.
8. Баран С. Нічого нового під сонцем // Діло. – 1932. – 9 квітня.
9. Войнаровський Т. Новий жмут світла на спробу польсько-українського замирення в 1921р. // Нова Зоря – 1932. – 28 травня.
10. Данько М. Чи автономія виключає прагнення до незалежності? // Діло. – 1932. – 23 серпня.
11. Після женецького рішення // Діло. – 1932. – 3 лютого.
12. Пакт з Світами // Свобода. – 1932. – 14 серпня.
13. Народний з'їзд у Львові // Діло. – 1932. – 29 березня.
14. В ундівській фамілії // Нова Зоря. – 1933. – 2 липня; Домашня війна в УНДО // Нова Зоря. – 1933. – 9 липня.
15. Війна в УНДО розгоряється // Нова Зоря. – 1933. – 16 липня.
16. Sprawozdanie z życia mniejszosci narodowych za IV kwartal 1931r. – Warszawa. – 1932. – S.30.
17. Ibid... za I kwartal 1932r. – Warszawa. – 1932. – S.28-30, 30-31, 36.
18. Ibid... za II kwartal 1932r. – Warszawa. – 1932. – S.32, 119-120.
19. Ibid... za IV kwartal 1932r. – Warszawa. – 1933. – S.26, 31.
20. Sprawy narodowosciowe. – Warszawa. – 1932. – N2 – 3 – S.230, 238.
21. Ibid... – № 4-5. – S.467.
22. Wszystkie stronnictwa. Sprawy polityczne. – Warszawa. – 1933. – S.559-560.

Kuhutyak M., Khruslov B.
UKRAINIAN NATIONAL-DEMOCRATIC UNION POLITICAL
CONFLICT OF 1931-1933

The article deals with the activity of the most influential Western-Ukrainian political party – National Democratic Association (UNDA) The authors give insight into the causes, circumstances, and essence of the political evolution undergone by the UNDA in the early 1930's and the ensuing conflict within the party The conflict was caused by different views on ways of handling a Polish-Ukrainian antagonism This circumstance led to the split of the UNDA and changes in its political platform.